

R. JUURSOO

EESTI NSV E HITUSTÖÖLISTE KAADRI KUJUNEMISE JA KASVU ALLIKAD AASTAIL 1944—1970

Esitanud K. Siilivask

Ehitus on neid NSV Liidu rahvamajandusharusid, kus tööliste arv on suurenenud keskmisest märksa kiiremini. Kui aastail 1945—1970 kasvas tööliste koguarv meie maal 17,5 miljonilt 60,7 miljonini ehk 3,4 korda, siis ehitustööliste arv suurenes samal ajal 1,8 miljonilt 7,6 miljonini ehk 4,2-kordseks.¹ Eestis, kus ehitust kui rahvamajandusharu okupatsiooni lõpuks praktiliselt enam ei eksisteerinud², oli kasvutempo veelgi kiirem — 1970. aastal oli ehitustöölisi 42 400 ehk peaaegu 4,9 korda rohkem kui 1945. aastal³.

Seoses sellega kerkib küsimus, kust sai ehitus oma töölistikaadri. Kui vabariigi tööliklassi, eriti tööstuse töölistikaadri täienemise allikaid on juba teatud määral uuritud⁴, siis ehitustööliste kohta on seni ilmunud vaid üks artikkel⁵. Et selles osas statistilist arvestust ei ole peetud ega peeta, tuleb uurimistöös toetuda mitmesugustele kaudsetele andmetele, mistõttu tulemusedki jäävad paratamatult üsna suurel määral ligikaudseiks. Seni kasutatamata arhiivimaterjalide najal on käesolevas kirjutises püütud välja selgitada meie ehitustööliste kaadri formeerumise ja kasvu põhiallikad ning nende osatähtsuse muutumises valitsenud tendentsid sotsialistliku ülesehitustöö aastail ja arenenud sotsialismi perioodil.

Käsitleva moodustab kogu töölistikaadri arengut hõlmavate küsimuste kompleksist (allikad, komplekteerimine, väljaõpe jne.) vaid selle osa, mis

¹ Сенявский С. Л. Изменения в социальной структуре советского общества. 1938—1970. М., 1973, lk. 415, 425, 429, 435.

² Juursoo, R. Ehituse arengust Eesti NSV-s aastail 1944—1955. — ENSV TA Toim. Ühisk., 1978, nr. 2, lk. 120.

³ ENSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklik Keskarhiiv (= ENSV ORKA), f. R-10, nim. 6, s. 17, l. 80; ENSV Statistika Keskvalitsuse Vabariikliku Arvutuskeskuse Arhiiv (= ENSV SKV VAKA), f. 1, nim. 2, s. 1017, l. 109; s. 1061, l. 25; s. 1062, l. 57; s. 1080, l. 186; s. 1081, l. 11; s. 1083, l. 24, 62, 84, 120; s. 1084, l. 26, 76; s. 1085, l. 17, 43, 74, 117, 141; s. 1086, l. 12, 58, 86, 133, 154; s. 1087, l. 15; s. 1089, l. 27, 62, 106, 163; s. 1090, l. 23, 78, 116; s. 1092, l. 17, 48, 120, 163; s. 1094, l. 16; s. 1111, l. 17, 47; nim. 5, s. 1165, l. 13, 17, 25, 37, 41, 45, 56, 60, 64, 68, 72, 84, 95, 99, 106, 110, 117, 121, 127, 131; s. 1166, l. 2, 9, 20, 33, 41, 48, 52, 57, 85, 93, 104, 111, 125; s. 1167, l. 14, 25, 44, 52, 98, 138; s. 1168, l. 14, 21, 25, 29, 43, 50, 78, 102, 138, 146, 150. Arvestus hõlmab nimestikus olevaid töölisi, v. a. remondi- ja ehitusartellide (1945), teedeehitus- ja remondi- ning maaparandusorganisatsioonide töölisi.

⁴ Vt. Jaanvärk, E. Nõukogude Eesti tööliklass ja vabariigi tööstuse areng 1945—1950. Tallinn, 1963, lk. 32—33; Randmets, L. Eesti NSV tööliklass ja tema täienemise peamised allikad. — Rmt.: Tõid ЕКР ajaloo alalt. I. Tallinn, 1965, lk. 215—236; Кала К. К., Роотс Х. О. Развитие рабочего класса Советской Эстонии. — Rmt.: Проблемы социальной структуры республик советской Прибалтики. Tallinn, 1978, lk. 91—110; Роотс Х. Социально-демографические группы в составе рабочего класса Эстонской ССР. — Rmt.: Урбанизация. Рабочий класс. Интеллигенция. Актуальные проблемы советского общества. Сборник статей. Tallinn, 1979, lk. 8—28.

⁵ Юурсоо Р. Женщины в рядах строителей Советской Эстонии в 1944—1955 гг. — Rmt.: Урбанизация. Рабочий класс. Интеллигенция, lk. 49—67.

on otseselt seotud demograafilise situatsiooni muutustega. Omamata käesolevas artiklis võimalust põhjalikult analüüsida materiaalse, õiguslike jt. tegurite mõju rahvastikuprotsessidele, samuti viimaste tagasimõju kogu sotsiaal-majanduslikule arengule, märkigem, et NSV Liidus 1960. aastaist alanud ulatusliku demograafiaalase uurimistöö tulemusena, aga samuti tööjõuprobleemide teravnemise tõttu on selgunud rahvastikuprotsesside senisest märksa aktiivsema suunamise vajadus. NLKP 25. kongressil, kus lisaks varem rakendatuile kavandati mitmeid uusi sotsiaalseid abinõusid demograafilise situatsiooni parandamiseks meie maal (töötavatele naistele osaliselt tasuta puhkuse sisseseadmine lapse eest hoolitsemiseks kuni tema aastaseks saamiseni jm.), märgiti ühtlasi, et «efektiivse demograafilise poliitika väljatöötamine on terve kompleksi loodus- ja ühiskonnateaduste tähtis ülesanne».⁶

*

Koos ehituse organisatsiooni ja materiaal-tehnilise baasi taasloomisega algas ka vastmoodustatud ehitus- ja taastamisorganisatsioonide komplekteerimine töölistekaadriga. 1944. aasta oktoobri algul oli taastamistöödele rakendunud ligikaudu tuhat töölisi, kellest pooled olid värvatud 1944. aasta kevadel ja suvel Nõukogude tagalas,⁷ pooled aga pärinesid okupatsiooni kohapeal üleelanud inimeste, sealhulgas ka endiste ehitustöölise hulga.

Eelseisvate tööde suurt ulatust arvestades pöörasid EK(b)P Keskkomitee ja vabariigi valitsus ehituse töölistekaadri taasloomisele, eelkõige okupatsiooniaastail laialipillatud kaadritöölise koondamisele asutatavatesse ehitusorganisatsioonidesse kõige tõsisemat tähelepanu. EK(b)P Keskkomitee 1944. aasta septembripleenumil rõhutati, et just nende, vilunud tööliste juhendamisel peavad ehitajaametid hakkama õppima uued, eeskätt naiste ja noorte hulga pärinevad töölised.⁸

Ettekujutuse ehitustöölise kaadri formeerumise põhilistest allikatest 1944. aasta lõpul annavad järgmised andmed. 1945. aasta alguseks oli ENSV Ehituse ja Ehitusmaterjalide Tööstuse Rahvakomissariaadi ehitustrustides ehitus-montaažitöödel 2690 töölisi, kellest 1283 (48%) olid töökohustuse korras mobiliseeritud mittetöötava elanikkonna hulga (kõigist mobiliseerituist pärines 983 inimest ehk 76,6% linnadest ja 300 ehk 23,4% maalt). Nõukogude tagalast evakueerunud ja okupatsiooni kohapeal üleelanud endisi ehitustöölisi oli trustides tollal umbes 600 ehk 22% töölise üldarvust. Ülejäänud (30%) olid komplekteeritud põhiliselt mittetöötava linnaelanikkonna (peamiselt naiste ja noorte) ning teiste rahvamajandusharude töötajate hulga.⁹

1944. aasta viimastel kuudel koondus vabariigi teistesse vastloodud ehitus- ja taastamisorganisatsioonidesse veel ligemale 400 endist ehitustöölisi.¹⁰ See tähendab, et 1945. aasta alguseks oli oma endisele tööle tagasi pöördunud ligikaudu tuhat ehitustöölisi, kes moodustasid pisut vähem kui viiendiku (18,5%) tolleaegsest ehitustöölise üldarvust, mis

⁶ NLKP XXV kongressi materjale. Tallinn, 1976, lk. 85.

⁷ ENSV ORKA, f. R-1, nim. 1, s. 205, l. 75, 93. Järgmise aasta suveks oli nendest ehitusse jäänud ainult 25%, ülejäänud olid läinud enamasti oma endistele töökohtadele teistes rahvamajandusharudes. Samas, nim. 17, s. 16, l. 150.

⁸ K a r o t a m m, N. EK(b)P organisatsioonide järjekordsetest ülesannetest seoses ENSV territooriumi vabastamisega saksa okupantidest. Leningrad, 1944, lk. 15.

⁹ ENSV ORKA, f. R-1, nim. 17, s. 16, l. 150; f. R-1909, nim. 1, s. 1, l. 48; s. 6, l. 24; s. 401, l. 87.

¹⁰ ENSV ORKA, f. R-1, nim. 3, s. 15, l. 95; nim. 17, s. 16, l. 150; f. R-10, nim. 8, s. 14, l. 16, 18; f. R-1909, nim. 1, s. 6, l. 24.

ulatus 5400-ni.¹¹ Ülejäänud töölised olid komplekteeritud põhiliselt mitte-töötava linna- ja (vähemal määral) maaelanikkonna hulgast.

Eesti NSV territooriumi täielik vabastamine ja sõja lõppemine järgmises aastal tõid kaasa olulisi muutusi töölisklassi, sealhulgas ka ehitustöölise kaadri formeerumise ja kasvu allikate osas. 1944. aasta lõpul ja 1945. aasta esimesel poolel saabus Eestisse tagasi enamik sõja algul Nõukogude tagalasse evakueerunud 25 000 tsiviiliskust.¹² Demobilisatsioon andis vabariigile 1946. aasta lõpuks tagasi 25 400 inimest, samuti pöördus aastail 1945—1946 kodumaale tagasi osa (11 500 inimest) okupatsiooniaastail välismaale sattunuist.¹³

1947. aasta alguseks oli kõigist selleks ajaks demobiliseerituist tööle asunud 21 834 inimest (k. a. 236 õppima asunut), kellest 9075 ehk 41,5% siirdus põllumajandusse, 4631 (21,2%) tööstusse, 1155 (5,3%) transporti ja sisesse, 842 (3,9%) kaubandusse, 4120 (18,8%) mitmesugustesse kesk- ja kohalikesse asutustesse ning organisatsioonidesse, 1266 (5,8%) erasektorisse (koopereerumata käsitöölised jt.) ja muudele tegevusaladele. Ehitusse (koos kommunaalmajandusega) oli 1947. aasta 1. jaanuariks tööle läinud 509 endist rindemeest ehk 2,3% demobiliseeritute üldarvust.¹⁴

Repatrieerunute tööleasumisest rahvamajandusharuti annavad ettekujutuse 1946. aasta viimase kvartali andmed, mis näitavad, et ligemale kaks kolmandikku (64,5%) nendest läks põllumajandusse, 16,3% tööstusse ja 15,9% muudesse rahvamajandusharudesse. Ehitusse (koos kommunaalmajandusega) läks tööle 3,3% repatrieerunuist.¹⁵ Kui oletada, et kõigi 1945.—1946. aastal repatrieerunud ja tööle asunud inimeste koguarv jagunes ligikaudu samal viisil, võis nendest ehitusse tööle minna umbes 300—400 inimest. See tähendab, et repatrieerunud (nagu demobiliseeritudki) ehitustöölise arvukuse kasvus eriti olulist osa ei etendanud.

Reevakueerunute tööleasumise kohta küll andmed puuduvad, kuid üsna suur sarnasus demobiliseeritute ja repatrieerunute jagunemises rahvamajandusharude vahel annab teatud aluse oletada ligikaudu samasuguseid proportsioone. See tähendab, et ehitusse asus tööle umbes 2—3% kõigist Nõukogude tagalast Eestisse tagasitulnud inimestest, teiste sõnadega 500—750 reevakueerunut.

Kokku võisid eelnimetatud kolm allikat aastail 1945—1946 anda maksimalselt 1300—1600 ehitustöölise. 1947. aasta 1. märtsil oli vabariigi ehituses üldse 12 000 töölise,¹⁶ s. o. 6600 võrra rohkem kui 1945. aasta algul. Kogu sellest juurdekasvust moodustasid 7—11% reevakueerunud, 7—8% demobiliseeritud ja umbes 5% repatrieerunud, seega kokku 19—24% kõigist aastail 1945—1946 ehitusse tulnud töolistest. Tegelikult oli nimetatud allikate osatähtsus siiski väiksem, sest osa reevakueerunuist, demobiliseerituist ja repatrieerunuist asus ka insener-tehniliste töötajate jm. ametikohtadele. Seda asjaolu ja eeltoodud arutluse üsna suurt oletuslikkust arvestades on saadud tulemuse peamiseks väärtuseks selle piiri väljaselgitamine, milleni võis ulatuda nimetatud kolme allika osa ehituse tööliskaadri kasvus. Põhilisteks allikateks jäid niisiis Eesti NSV linna- ja maaelanikkond, samuti teistest liiduvabariikidest sissesõitnud.¹⁷ Uhtlasi peab aga märkima, et ehkki reevakueerunute ja demobiliseerunute osa

¹¹ ENSV ORKA, f. R-973, nim. 5, s. 11, l. 4.

¹² Purge, S. Karmidel aastatel. Tallinn, 1965, lk. 207; Eesti rahvas Nõukogude Liidu Suures Isamaasõjas. 1941—1945. I. k. Tallinn, 1971, lk. 160.

¹³ ENSV ORKA, f. R-1, nim. 17, s. 223, l. 46, 46a; f. R-1526, nim. 1, s. 31, l. 20.

¹⁴ ENSV ORKA, f. R-1, nim. 17, s. 223, l. 46, 47.

¹⁵ Samas, l. 46a; f. R-1526, nim. 1, s. 31, l. 20.

¹⁶ ENSV ORKA, f. R-10, nim. 8, s. 14, l. 3.

¹⁷ ENSV ORKA, f. R-1, nim. 17, s. 7, l. 22, 27; s. 223, l. 45, 46; f. R-1909, nim. 1, s. 68, l. 138; s. 401, l. 14.

kvantitatiivses mõttes ei olnud eriti suur, moodustasid nad, eriti endised ehitajad (K. Kärber, A. Rungas, L. Vammus, P. Andrejev jt.), ehituse töö-
liskaadri kvalifitseeritud tuumiku, mille ümber koondusid uued töölised.

Okupatsiooni kohapeal üleelanud ehitustöölised, reevakueerunud, repa-
rierunud ja demobiliseeritud olid ajutise iseloomuga allikad, kust taasloo-
dav ehitajate kaader sai täiendust esimestel Eesti NSV vabastamisele ja
sõja lõpule järgnenud aastail. Järgnevas vaadelgem neid allikaid, kust
täiendust on tulnud pidevalt — kohalik maaelanikkond, teistest liiduvaba-
riikidest sissesõitnud jt.

Talurahvas, kellest NSV Liidu töölisklass sai sotsialismi rajamise ja
kindlustamise aastail oma põhilise täienduse,¹⁸ Eesti NSV-s esimestel sõja-
järgsetel aastatel sellist osa veel ei etendanud. Kuigi ka aastail 1945—
1947 siirdus maaelanikke üsna intensiivselt linnadesse,¹⁹ oli maarahvas-
tiku iive kuni 1948. aastani siiski positiivne. 1948. aasta alguseks saavutas
maaelanike arv Eestis kogu sõjajärgse perioodi kõrgeima taseme, jäädes
seejuures siiski ligemale kümnendiku võrra sõjaelsest väiksemaks.²⁰
Ehkki loomulik juurdekasv maal esimestel sõjajärgsetel aastatel puudus,²¹
suurenes maarahvastik tollal intensiivse mehaanilise juurdekasvu tulemu-
sena — nagu eespool nägime, siirdusid vähemalt pooled aastail 1945—
1946 (ja hiljem) Eestisse naasnud inimestest maale. Selle üheks põhjuseks
oli peamiselt käsitööd kasutavate üksiktalude suur tööjõuvajadus, mida
veelgi teravdas tööjõuliste inimeste, eriti meeste arvu tunduv vähenemine
aastail 1941—1944.²² Teiseks olid elutingimused maal esimestel sõjajärg-
setel aastatel mitmes suhtes paremad kui purustatud linnades, kus pea-
legi kuni 1947. aasta lõpuni kehtis kaardisüsteem. Maaelanike asumist lin-
nadesse perekondade kaupa takistas ka korteripuudus, seepärast moodus-
tasid linnatulijatest suure osa noored, kellest paljud astusid tööjõureser-
vide koolidesse.²³

Olukord muutus neljanda viisaastaku teisel poolel — 1950. aasta
lõpuks oli maaelanike arv Eestis 1947. aasta 1. juuli seisuga võrreldes
vähenenud 31 400 inimese võrra.²⁴ Intensiivne siirdumine linnadesse jät-
kus ka 50-ndate aastate esimesel poolel, saavutades suurima ulatuse 1952.
ja 1953. aastal, mil maarahvastiku negatiivne iive moodustas vastavalt
8100 ja 14 000 inimest. Kokku vähenes maaelanike arv aastail 1951—1955
33 400 inimese ehk pisut enam kui 6% võrra.²⁵

Maaelanike asumist linnadesse soodustas ühelt poolt tööstuse, ehituse
ja transpordi kiiresti suurenev tööjõuvajadus, teiselt poolt seostus see põl-
lumajanduse kollektiviseerimisega. Nagu märgivad S. Senjavski ja V. Tel-
puhhovski, leidis sama nähtus kollektiviseerimisperioodil aset ka vanema-
tes liiduvabariikides.²⁶ Peale külgetõmbejõu, mida linn on osa maa-
elanike, eriti noorte suhtes alati omanud, oli paljude talupoegade lahku-
mise põhjuseks oma majapidamisest ilmajäämine kolhooside asutamise-
ga seoses, kollektiviseerimisel ning põllumajanduse juhtimises esinenud vead

¹⁸ Вт. Сенявский С. Л., Тельпуховский В. Б. Рабочий класс СССР. (1938—
1965 гг.). М., 1971, lk. 95, 96, 103.

¹⁹ Tallinna ajalugu. XIX sajandi 60-ndate aastate algusest 1965. aastani. Koost. R. Pul-
lat. Tallinn, 1969, lk. 289.

²⁰ Пуллат Р. Социальная структура Советской Эстонии. Таллин, 1976, lk. 93, 94.

²¹ Кала К. К., Роотс Х. О. Развитие рабочего класса Советской Эстонии, lk. 94.

²² Intensiivsele mehaanilisele juurdekasvule vaatamata oli maal 1948. aasta alguseks töö-
jõulisi inimesi sõjaelsest 16% võrra vähem. Вт. Пуллат Р. Социальная структура Со-
ветской Эстонии, lk. 94.

²³ Tallinna ajalugu, lk. 289.

²⁴ Пуллат Р. Социальная структура Советской Эстонии, lk. 93; Eesti NSV rahvama-
jandus 1971. aastal. Statistiline aastaraamat. Tallinn, 1972, lk. 25 andmeil.

²⁵ Eesti NSV rahvamaajandus 1971. aastal, lk. 25.

²⁶ Сенявский С. Л., Тельпуховский В. Б. Рабочий класс СССР, lk. 173.

või majanduslikud raskused, millesse esialgu sattusid väikesed, nõrga materiaalse baasiga kolhoosid.²⁷

Kolhooside tugevnedes, eriti pärast NLKP Keskkomitee 1953. aasta septembripleenumi poolt kavandatud abinõude elluviimist, vähenes maarahvastiku negatiivne iive Eestis järsult, moodustades 1956—1960 keskmiselt 1900 inimest aastas ligemale 6700 vastu 50-ndate aastate esimesel poolel²⁸. Uuesti suurenes see 60-ndail aastail, eriti aastakümne esimesel poolel. 1959. ja 1970. aasta rahvaloenduse vahelisel perioodil vähenes maatöötajate üldarv vabariigis 19%, põllumajandustöötajate arv aga enam kui kolmandiku (37%) võrra.²⁹ Selle põhjuseks oli esiteks põllumajandusliku tootmise mehhaniseerimine, mille tulemusena vabanenud jõud siirdus tööstusse, ehitusse, teenindusse jt. rahvamajandusharudesse, kus valitses enam-vähem pidev tööjõupuudus. Teiseks suurenes järjest linnades õppivate noorte arv, kusjuures tunduv osa neist ei pöördunud pärast õpingute lõpetamist maale tagasi.³⁰ Noorte ja üldse tööjõuliste inimeste suurest osatähtsusest nii 1960. aastail kui ka varem maalt lahkunute hulgas tunnistab ka 60-aastaste ja vanemate inimeste osakaalu vabariigi keskmisest märksa kiirem kasv maal. Kui kõnealusesse vanuserühma kuuluvad inimesed moodustasid Eesti NSV rahvastikust 1959. aastal 15,1% ja 1970. aasta algul 16,7%, siis maarahvastiku hulgas oli neid vastavalt 19,8 ja 23,3%.³¹

Eeltoodu põhjal on alust väita, et vabariigi töölisklassi kasvu ja täienemise allikana etendas kohalik maarahvastik kõige suuremat osa 40-ndate aastate lõpul ja 50-ndate algul. Edaspidi vähenes selle allika osatähtsus järsult, hakates uuesti suurenema 60-ndail aastail. On siiski põhjust arvata, et see ka neil aastail jäi ometi märksa väiksemaks kui 4. viisaastaku lõpul ja 5. viisaastakul.

Ehkki otsesed andmed puuduvad, on tõenäoline, et ka ehituse tööliiskaadri kasvus etendas maarahvastik suurimat osa 40-ndate aastate lõpul ja 50-ndate esimesel poolel. Üheks selle poolt kõnelevaks kaudseks tõendiks on maaelanike osatähtsuse muutumine ehituse organiseeritult värvatud tööliste hulgas. Esimestel sõjajärgsetel aastatel värbasid ehitusorganisatsioonid oma töölisel põhiliselt linnadest, alates 1947. aastast hakkas värvatute hulgas aga järjest suuremat tähtsust omandama maarahvastik. Aastail 1949—1952, mil värbamine oli kogu sõjajärgse perioodi kohta kõige ulatuslikum (v. a. 1956. aasta), moodustasid ainuüksi kolhoosnikud enam kui poole kõigist ehitusorganisatsioonidesse värvatud töölistest.³² Järgnevatel aastail langes kohaliku maarahvastiku osatähtsus värbamisallikana kiiresti ja 1958—1960 ei saanud ehitus maalt organiseeritud värbamise teel ühtki töölist.³³ See muidugi ei tähenda, et ehitus maalt sel ajal üldse töölisi ei saanud,³⁴ kuid maarahvastiku kui ehitustööliste kaadri kasvu allika osatähtsuse vähenemine on ilmne.

²⁷ Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost. III osa. (Juuli 1940 — 1958. aasta). Tallinn, 1972, lk. 261, 276, 281, 347—348.

²⁸ Eesti NSV rahvamajandus 1971. aastal, lk. 25.

²⁹ L a a s, K. Rahvastikuprotsessidest Eestis. Tallinn, 1978, lk. 74.

³⁰ L a a s, K. Linnarahvastik tootlike jõudude arendamise ja paigutamise probleemides. — Rmt.: Eesti NSV rahvamajanduse arendamise territoriaalseid probleeme. Tallinn, 1973, lk. 91—92.

³¹ Nõukogude Eesti. Entsüklopeediline teatmeteos. Tallinn, 1975, lk. 39; Eesti NSV rahvamajandus 1971. aastal, lk. 29; Пу л л а т Р. Социальная структура Советской Эстонии, lk. 114 andmeil.

³² ENSV ORKA, f. R-1854, nim. 1, s. 8, l. 18.

³³ ENSV ORKA, f. R-10, nim. 8, s. 543, l. 41, 42, 54, 55, 64, 65, 71, 72; s. 659, l. 51; s. 746, l. 72, 76, 78, 79, 83; f. R-1854, nim. 1, s. 40, l. 5, 8, 11, 15.

³⁴ Näiteks läks 1950. aastate teisel poolel seoses kolhoosidevaheliste ehitusorganisatsioonide moodustamisega ehitustööliste ridadesse üle osa kolhooside alaliste ehitusbrigaadide liikmeid. ENSV ORKA, f. R-10, nim. 6, s. 450, l. 47; Rahva Hää, 1958, 16. veebr.

Teiseks kaudseks tõendiks võib pidada maanoorte osatähtsuse muutumist ehitustöölisi ettevalmistavate kutsekoolide õpilaste hulgas. Kui 1946—1950 moodustasid maanoored 85—90% ja 5. viisaastakul umbes 80% kõigist nendes koolidesse vastuvõetuid, siis 50-ndate aastate teisel poolel langes nende osatähtsus 62,8%-ni.³⁵ Teatud määral suurenes see 60-ndate aastate esimesel poolel (67,4%), langedes seejärel uuesti. 8. viisaastakul võeti kõnealustesse kutsekoolidesse maa- ja linnanoori võrdsel määral.³⁶

Ehkki esitatud andmed ei hõlma kogu maalt tulnud täiendust, kajastuvad nendes siiski üsna selgelt maarahvastiku iibes valitsenud tendentsid, mistõttu eeltoodud väidet maarahvastiku osatähtsuse muutumisest ehitustöölise kaadri kasvu ja täienemise allikana võib üldjoontes õigeks pidada. Kaudselt kinnitab seda ka olukord Eestiga võrdlemisi sarnaste tingimustega Läti NSV-s, kus maarahvastik oli samuti aastail 1948—1953 töölisklassi, sealhulgas ka ehitustöölise kaadri kasvu põhiliseks allikaks, hiljem aga sellist tähtsust enam ei omanud.³⁷

Oma tekkest alates on Eesti tööliskonnas olnud peale eestlaste arvukalt vene jt. rahvustest töölisi. Eriti intensiivselt on leninlikule rahvuspoliitikale, vennasvabariikide tihedale koostööle ja vastastikusele abile rajanev töölisklassi internatsionaliseerumine toimunud Eestis sõjajärgsel ajal. Kogu sel perioodil on Eesti NSV tööjõubilansis tähtis koht kuulunud teistest liiduvabariikidest, põhiliselt Vene NFSV loodepiirkonnast, samuti Ukrainast, Valgevenest ja mujalt sissesõitnuile. S. Nõmmiku andmeil suurenes Eesti NSV rahvaarv aastail 1945—1950 243 000 inimese võrra.³⁸ Umbes poole nendest moodustasid migrandid, s. o. vabariigi rahvastik suurenes sel perioodil teistest liiduvabariikidest sissesõitnute näol enam kui 20 000 inimese võrra aastas. Seega ületas migratsiooni intensiivsus esimestel sõjajärgsetel aastatel mitmekordselt hilisemate aastate taseme (tab. 1).³⁹

Migratsiooni intensiivsuse ja ulatuse vähenemisele 50-ndail aastail järgnes uus tõus 60-ndail aastail, mil teistest liiduvabariikidest sissesõitnud moodustasid enam kui poole (1966—1970 aga ligemale $\frac{2}{3}$) Eesti NSV rahvastiku koguiibest. On ilmne, et migrantide arvukusest sõltus enam-vähem ka nende osatähtsus vabariigi töölisklassi täienemise allikana, mis oli nähtavasti kõige suurem esimestel sõjajärgsetel aastatel, vähenes märgatavalt 50-ndail aastail ja tõusis uuesti 60-ndail aastail.

Otseisid andmeid ehitustööliseks hakanud migrantide kohta on väga napilt, needki vaid kutsekoolidesse vastuvõetute ning organiseeritult värvatute kohta. Nii on teada, et 1946. aastal ehitustöölisi ettevalmistavatesse vabrikutehasekoolidesse vastuvõetuid moodustasid teistest liiduvabariikidest saanud noored 37,5%, 1947. aasta oktoobris-detsembris vastuvõetuid 8,2%.⁴⁰ 4. viisaastaku lõpul ja 50-ndail aastail komplekteeriti ehituskoolid põhiliselt Eesti NSV-st pärit noortega.⁴¹ Uuesti hakkas migrantide osatähtsus kõnealustesse kutsekoolidesse vastuvõetute hulgas suurenema 60-ndail aastail — 1965 moodustasid nad 25,7% ja 1966 27,7% kõigist vastuvõetuid.⁴²

³⁵ ENSV ORKA, f. R-1, nim. 17, s. 223, l. 102—104, 257—259; s. 336, l. 53—56; s. 337, l. 98, 99; s. 338, l. 92, 159, 163—165; f. R-10, nim. 8, s. 118, l. 160, 161; s. 190, l. 54, 57; s. 257, l. 120, 126; s. 363, l. 71, 73, 78, 80, 82, 83; s. 543, l. 36, 37, 39; s. 659, l. 20—23.

³⁶ ENSV ORKA, f. R-10, nim. 8, s. 746, l. 67—70; s. 757, l. 30—32, 35—37, 124, 126; ENSV Ministrite Nõukogu Riikliku Kutsehariduse Komitee aruanded 1963.—1970. aasta kohta.

³⁷ Зиле Л. Периоды и этапы строительства социализма и изменение социальной структуры общества. (На материалах Латвийской ССР). Рига, 1975, lk. 106—108.

³⁸ Nõmmik, S. Eesti NSV majandusgeograafia. Tallinn, 1979, lk. 77.

³⁹ Vt. ka Марксо А., Тонсивер Х. Урбанизация и миграция в Эстонской ССР. — Рмт.: Урбанизация. Рабочий класс. Интеллигенция, lk. 85.

⁴⁰ ENSV ORKA, f. R-1, nim. 17, s. 223, l. 102—104, 257—259; s. 224, l. 195, 229.

⁴¹ ENSV ORKA, f. R-10, nim. 8, s. 190, l. 54, 67; s. 254, l. 120, 126; s. 659, l. 20—23.

⁴² ENSV Ministrite Nõukogu Riikliku Kutsehariduse Komitee aastaaruannete andmeil.

Tabel 1

Loomuliku ja mehaanilise iibe osatähtsus ENSV rahvastiku juurdekasvus 1951—1970*

Aastad	Keskmine juurdekasv aastas (tuh. in.)	Sellest			
		loomulik iive		mehaaniline iive	
		arv (tuh.)	%	arv (tuh.)	%
1951—1955	11,7	6,1	52,1	5,6	47,9
1956—1960	11,9	6,8	57,1	5,1	42,9
1961—1965	15,0	6,4	42,7	8,6	57,3
1966—1970	15,3	5,4	35,3	9,9	64,7

* Eesti NSV rahvamajandus 1976. aastal. Statistika aastaraamat. Tallinn, 1977, lk. 13 andmeil.

50-ndate aastate algul täienes Eesti NSV ehitustöölise kaader teatud määral ka teiste liiduvabariikide ehituskoolide lõpetanutega. Nii saabus vabariigi ehitusorganisatsioonidesse 1950. aastal 79 ja 1952. aastal 107 noortöölise Vene NFSV, 1954. aastal 252 inimest Läti, Leedu, Valgevene ja Vene NFSV vabriku-tehasekoolidest.⁴³

Esimestel sõjajärgsetel aastatel, aga ka hiljem asus meie vabariigis tööle mitmeid liidulise alluvusega ehitus- ja montaažiorganisatsioone, mille tööliskaadri tuumiku moodustasid koos kõnealuste organisatsioonidega Eestisse komandeeritud oskustöölised.⁴⁴ Andmete puudumise tõttu ei ole võimalik selgitada, kui palju töölise Eestisse sel viisil üle toodi, kuid on ilmne, et just see osa migrantidest etendas tähtsat osa vabariigi ehitustöölise kaadri formeerumises, eriti kvalitatiivses suhtes.

Mis puutub tööliste organiseeritud värbamise teistest liiduvabariikidest, siis on teada, et 1946. aastal värvati ENSV Ehituse ja Ehitusmaterjalide Tööstuse Ministeeriumi ehitusorganisatsioonidele 2000 töölise Vene NFSV-st, samast pärines põhiliselt ka Eesti Raudtee Ehitus- ja Taastamistöde Valitsuse tööliskaader (1947. aasta andmed⁴⁵); trust «Eesti Põlevkivigaasihitus» võttis 1948. aastal tööle 600 Jaroslavl'i oblastist ja 1949. aastal 750 Vene NFSV-st ja Valgevenest värvatud töölise.⁴⁶ Järelikult oli sel viisil teistest liiduvabariikidest tulnud isikutel meie ehitustöölise ridade kasvus väga oluline osa.

Koos organiseeritud värbamise üldise ulatuse vähenemisega alates 50-ndate aastate esimesest poolest vähenes ka teistest liiduvabariikidest värvatute osatähtsus ehituses. Erandiks oli 1956. aasta, mil seoses terava tööjõupuudusega (näiteks ENSV Linna- ja Maaehituse Ministeeriumi ehitusorganisatsioonidel oli 1955. aasta detsembris töölise 26% võrra planeeritud vähem⁴⁷) ning kohalike vabade tööjõuressursside kiire kahanemisega värvati siin töötavatele liidulise alluvusega ehitus- ja montaažiorganisatsioonidele Vene NFSV-st 2071 töölise.⁴⁸

50-ndate aastate lõpul hakkas migrantide osatähtsus ehituse tööliskaadri kasvu allikana uuesti suurenema. Sellest kõneleb nii ülalmärgitud erakorraline värbamine kui ka suure hulga kogenud ehitustöölise ning noorte saabumine Vene NFSV-st, Valgevenest, Gruusiast ja mujalt kom-

⁴³ ENSV ORKA, f. R-10, nim. 8, s. 79, l. 79; s. 118, l. 93, 111; s. 237, l. 63, 64, 67, 70, 71, 83, 84.

⁴⁴ Veimer, A. Eesti NSV tööstus tõusuteel. Tallinn, 1949, lk. 21.

⁴⁵ ENSV ORKA, f. R-1, nim. 17, s. 259, l. 173; f. R-1909, nim. 1, s. 68, l. 33, 138, 139.

⁴⁶ ENSV ORKA, f. 1, nim. 17, s. 338, l. 37; s. 479, l. 109.

⁴⁷ ENSV ORKA, f. R-973, nim. 9, s. 23, l. 47, 48.

⁴⁸ ENSV ORKA, f. R-1854, nim. 1, s. 22, l. 55—63; f. R-10, nim. 8, s. 363, l. 182.

somoli šefluse alla võetud suurehitustele («Punane Kunda», Balti, seejärel Eesti Soojuselektrijaama ehitus jt.) ühiskondliku kutse teel.⁴⁹ Nagu eespool nägime, hakkas 60-ndail aastail uuesti suurenema ka migrantide osatähtsus ehitustöölise ettevalmistavatesse kutsekoolidesse vastuvõetute hulgas.

Kaudselt kõnelevad migrantide kui allika osatähtsuse muutumisest sõjajärgsel perioodil ehitajate rahvuslikus koosseisus toimunud nihked. Eriti kiiresti suurenesid teistest rahvustest ehitustöölise arv ja osatähtsus esimestel sõjajärgsetel aastatel: seisuga 1. mai 1948 moodustasid nad 65% kõigist ehitus-montaažitöödel rakendatud töolistest.⁵⁰ Võrdluseks märkigem, et tööstustöölise hulgas oli venelasi, valgevenelasi, ukrainlasi jt. vennasrahvaste esindajaid sellal 31%.⁵¹ Mõistagi ei tule kõiki teistest rahvustest töölisi sissesõitnuteks lugeda (1934. aasta rahvaloenduse andmeil moodustasid näiteks venelased 8,2% Eesti rahvastikust⁵²), kuid toodud suhtarvud näitavad siiski, et esimestel sõjajärgsetel aastatel oli migrantide osatähtsus ehitustöölise kaadri formeerumise allikana kahtlemata märksa suurem kui tööstustöölise osas või isegi Eesti NSV tööjõuressurside kasvu allikana.

4. viisaastaku lõpust hakkas teistest rahvustest ehitustöölise arvu kasv aeglustuma — 1957. aasta aprilliks suurenes nende arv 1948. aastaga võrreldes vaid 1,2-kordseks⁵³, kusjuures suure osa sellest juurdekasvust moodustasid ilmselt 1956. aastal värvatud. Sellega seoses langes vennasrahvaste esindajate osatähtsus ehitus-montaažitöölise hulgas 50-ndate aastate teisel poolel kogu käsitletava perioodi madalaimale tasemele, ulatudes 1957. aastal (1. aprillil) vaid 37,4%-ni.⁵⁴ Uuesti hakkas see kasvama 50-ndate aastate lõpul. 1958—1967 suurenes vennasrahvaste esindajate arv ligemale kaks korda ja 1967. aasta 1. juunil moodustasid nad enam kui poole (51,2%) kõigist töövõtuoorganisatsioonide ehitus-montaažitöödel rakendatud töolistest.⁵⁵

Ehkki esitatud andmeist ei piisa teistest liiduvabariikidest sissesõitnute konkreetse osatähtsuse määramiseks Eesti ehitustöölise kaadri kujunemise ja kasvu ühel või teisel etapil, osutavad need siiski küllaldase selgusega kõnealuse allika osatähtsuse muutumisele käsitletaval perioodil. On ilmne, et suurimat tähtsust omasid teistest liiduvabariikidest sissesõitnud esimestel sõjajärgsetel aastatel. Koos migratsiooni intensiivsuse langemisega 50-ndail aastail vähenes ka migrantide osa ehitustöölise arvu kasvus. Uus tõus algas 50-ndate aastate lõpust seoses kohalike vabade tööjõuressurside kiire vähenemisega ning ehitustööde mahu järsu suurenemisega.

Seos kõnealuse allika osatähtsuse muutumise ning migratsiooni üldise ulatuse ja intensiivsusega on ilmne ning täiesti seaduspärane, sest mida suurem oli teistest liiduvabariikidest sissesõitnute arv, seda suurem osa nendest võis asuda ja asuski tööle ehitusse, kus tööde mahu kiire kasvu tõttu valitses pidev tööjõuvajadus. Ühtlasi oli ehituses võimalik kiiremini kui mõnes teises rahvamajandusharus saada elamisvõimalust — asjaolu, mis põhiliselt linnadesse asuvate migrantide puhul omas ilmselt küllaltki suurt tähtsust töökoha valikul.

Linnarahvastiku osa ehitustöölise kaadri kasvus 50-ndail ja 60-ndail

⁴⁹ Vt. Punane Kunda. 1870. Tallinn, 1968, lk. 153, 166, 167; K a l a, K. Eesti NSV elektrifitseerimise ajalugu. Tallinn, 1974, lk. 221—227.

⁵⁰ ENSV ORKA, f. R-10, nim. 8, s. 30, l. 42.

⁵¹ К а л а К. К., Р о о т с Х. О. Развитие рабочего класса Советской Эстонии, lk. 95.

⁵² Eesti Nõukogude Entsüklopeedia. 2. k., lk. 71.

⁵³ ENSV ORKA, f. R-10, nim. 8, s. 367, l. 1b, 13.

⁵⁴ Samas.

⁵⁵ ENSV ORKA, f. R-1969, nim. 5, s. 811, l. 16.

aastail on raske määrata sel põhjusel, et vabariigi linnade elanikkonna kasvu põhilisteks allikateks olid kohalik maarahvastik ja teistest liidu-vabariikidest sissesõitnud, s. t. samad allikad, millega oli tegemist ehitustöölise kaadri kasvu puhul. Eespool nägime, et kohalik linnaelanikkond etendas tähtsat osa ehitustöölise kaadri formeerumise alguses, hiljem tema osatähtsus vähenes nii linlaste tööhõive kui teiste allikate osatähtsuse suurenemise tõttu. Teatud määral suurenes linlaste osatähtsus nähtavasti 50-ndate aastate keskpaiku, seda peamiselt tööikka jõudvate noorte ning mittetöötavate naiste arvel.

50-ndate aastate lõpul sai vabariigi töölisklass tõhusa täienduse (umbes 10 000 inimest⁵⁶) endiste tööndusartellide liikmete näol. Ehitusse tuli sellega seoses suur osa ehitus- ja remondiartellide liikmeid, kelle arv Eesti NSV Statistika Keskvalituse andmeil 1958. aastal ulatus pisut üle 600.

Peale eespool käsitletud allikate on ehitajad saanud teatud määral täiendust ka tööstusest jt. rahvamajandusharudest. Vabariigi pingelist tööjõubilanssi tundes on põhjust arvata, et sellest allikast tulnud täiendus ei ole siiski olnud kuigi oluline. Sama võib öelda ka ehitusorganisatsioonide administratsiooni, abikäitiste ning muude ehituse bilansil olevate ettevõtete ja organisatsioonide personali hulgast tööliseks üleviidute kohta; näiteks kõigist ENSV Ehitusministeeriumi töövõtuorganisatsioonide poolt 1965. aastal töölevõetud uutest töölisest moodustasid need ainult 0,9%.⁵⁷

Vabariigi tööjõubilansis on oluline osa olnud inimestel, kelle tervislik seisund on lubanud neil töötamist jätkata pärast pensioniikka jõudmist. Tervishoiusüsteemi arengu, töö iseloomu muutumise, elanikkonna heaolu tõusu ja pensionikorralduse täiustamise tulemusena on selliste inimeste arv pidevalt kasvanud. Eesti NSV-s mõne aja eest toimunud teaduslik-praktilisel konverentsil, kus oli vaatluse all vabariigi tööjõuressursside kasutamine, märgiti, et käesoleval ajal jätkab keskmiselt iga teine vanaduspensionär pärast pensioni määramist töötamist vähemalt viie aasta jooksul.⁵⁸

Kasvutempo muutustele vaatamata⁵⁹ on töötavate vanaduspensionäride arv pidevalt suurenenud (vt. tab. 2). 1967. aasta 1. juunil loendati Eestis üle 43 900 töötava pensioniealise, kes moodustasid 7,8% kõigist töölisest ja teenistujatest.⁶⁰ 1948. aastaga võrreldes oli töötavate pensioniealiste arv selleks ajaks suurenenud 2,8 korda. Tööstustöölisest moodustasid nad 1948. aastal 6,2, 1957. aastal 5 ja 1967. aastal 4,6%.⁶¹ Pidevaks lisatööjõu allikaks on pensioniealised olnud ka ehitusele, ehkki nende osatähtsus selle rahvamajandusharu tööliiskaadri kasvus on olnud märksa väiksem kui näiteks tööstuses.

Seoses töövõimelise elanikkonna järjest suureneva hõivatusega on meie maa tööjõuressursside kasvu põhiliseks allikaks saanud noorsugu, kellest 8. viisaastakul pärines juba rohkem kui pool (57,4%) NSV Liidu tööjõuressursside juurdekasvust (1961—1965 29,1%). Vastavalt on suurenenud noorte osatähtsus ka töölisklassi täiendamise allikana.⁶²

⁵⁶ Кала К. К., Роотс Х. О. Развитие рабочего класса Советской Эстонии, lk. 94.

⁵⁷ ENSV ORKA, f. R-1969, nim. 2, s. 398, l. 208c.

⁵⁸ Бахверк Г. Пути наиболее эффективного использования труда пенсионеров в народном хозяйстве. — Rmt.: Основные направления повышения эффективности использования трудовых ресурсов в Эстонской ССР. Тезисы выступлений. Таллин, 1979, lk. 155.

⁵⁹ Uksikasjaliku ülevaate töötavate pensionäride arvukuse muutumisest ja seda mõjustanud asjaoludest annab H. Roots (Роотс Х. Социально-демографические группы в составе рабочего класса Эстонской ССР, lk. 19—22).

⁶⁰ ENSV SKV VAKA, f. 1, nim. 5, s. 811, l. 7.

⁶¹ Кала К. К., Роотс Х. О. Развитие рабочего класса Советской Эстонии, lk. 102.

⁶² Рабочий класс развитого социалистического общества. М., 1974, lk. 59, 60.

Tabel 2

Töölise ja teenistujatena töötavate vanuspensionäride arvu ja osatähtsuse muutumine Eesti NSV-s*

	Kokku		Nendest ehituses			
	arv	osatähtsus %-des	kokku		töölisi	
			arv	%	arv	%
1. 05. 1948	15 605	6,87	392	2,88	272	2,73
1. 04. 1957	28 777	7,90	1004	4,60	684	4,18
1. 06. 1963	31 920	6,37	719	2,58	519	2,22
1. 06. 1967	43 948	7,84	1035	3,21	604	2,60

* ENSV ORKA, f. R-10, nim. 8, s. 30, l. 1, 2, 42; s. 367, l. 3, 13; f. R-1969, nim. 5, s. 291, l. 4, 6, 67; ENSV SKV VAKA, f. 1, nim. 5, s. 811, l. 5, 7, 16. 1. juuni 1967. aasta seis ei hõlma majanduslikul teel toimunud ehituses rakendatuid.

Noorematesse vanuserühmadesse kuuluvate töölise ja teenistujate arv on pidevalt suurenenud ka Eestis. 1948. aastal (1. mail) oli meil 59 900 kuni 25-aastast (*incl.*) töölise ja teenistujat (26,4% nende üldarvust); 1957. aastal (1. aprillil) 74 200 (20,4%), 1967. aastal (1. juunil) 82 600 (14,7%). Kokku suurenes kõnealusesse vanuserühma kuuluvate töötajate arv aastail 1948—1967 37,8%, sealjuures tööstuses 98,2% ja ehituses 13,3%. Töölise ja teenistujate üldarv kasvas samal ajal aga märksa kiiremini — vabariigis tervikuna 146,9%, tööstuses 226% ja ehituses 236,8% võrra. Selle tulemusena langes kuni 25-aastaste töötajate osatähtsus, nagu märgitud, 26,4%-lt 1948. aastal 14,7%-le 1967. aastal, sealjuures tööstuses 28,2%-lt 17,1%-le ja ehituses 39,7%-lt 19%-le.⁶³ Kasvutempode suure erinevuse ja sellest tulenenud noorte osatähtsuse vähenemise põhjal saab teha ainult ühe järelduse — noorte osatähtsus Eesti NSV töölise ja teenistujate arvu kasvus oli vahetult sõjale järgnenud aastail märksa suurem kui hilisemal perioodil. Et töölise on tunduvalt rohkem kui teenistujaid, on öeldu kehtiv ka noorte kui töölisklassi täienemise allika kohta.

Mis puutub noortesse ehitustöölise kaadri allikana, siis torkab silma nende suur osatähtsus esimestel sõjajärgsetel aastatel. Seisuga 1. mai 1948 teostatud loenduse andmeil moodustasid kuni 25-aastased (*incl.*) ligemale 43% kõigist ehitus-montaažitöödel rakendatud töölisest.⁶⁴ Kuigi kõnealusesse vanuserühma kuuluvate töölise arv märgatavalt suurenes järgmistel aastatel, eriti 50-ndate aastate lõpul ja 60-ndate algul ühiskondliku kutsega vabariigi suurehitustele tulnud noorte näol, vähenes nende osatähtsus töölise üldarvu kiirema kasvu tõttu 1963. aastaks (1. juuni) 31,2%-le.⁶⁵ 1967. aastal (1. juunil) moodustasid kuni 25-aastased juba vähem kui veerandi (23,1%) kõigist töövõtuorganisatsioonide ehitus-montaažitöölisest.⁶⁶ Järelikult võime öelda, et nagu vabariigi töölisklassi suhtes tervikuna, nii ka ehitustöölise suhtes ei ole noorte absoluutarvu kasvuga kaasnenud nende osatähtsuse suurenemist allikana.⁶⁷ Vastupidi, etendanud tähtsat osa ehituse tööliskaadri taasloomises esi-

⁶³ ENSV ORKA, f. R-10, nim. 8, s. 30, l. 1, 2, 42; s. 367, l. 1b, 3; f. R-1969, nim. 5, s. 811, l. 5, 7, 16.

⁶⁴ ENSV ORKA, f. R-10, nim. 8, s. 30, l. 42.

⁶⁵ ENSV ORKA, f. R-1969, nim. 5, s. 291, l. 67.

⁶⁶ Samas, s. 811, l. 16.

⁶⁷ Vt. ka Роотс Х. Социально-демографические группы в составе рабочего класса Эстонской ССР, lk. 9—19.

Tabel 3

Naiste osa Eesti NSV tööliste ja teenistujate arvus ning selle suurenemises*

Aasta	Tööliste ja teenistujate aasta keskmine arv			Juurdekasv eelmise seisuga võrreldes		
	kokku (tuh.)	sellest naisi		kokku (tuh.)	sellest naisi	
		arv (tuh.)	%		arv (tuh.)	%
1940	176,2	61,6	34,9			
1945	179,1	76,2	42,5			
1950	290,2	138,0	47,5	111,1	61,8	55,6
1955	360,8	177,3	49,1	70,6	39,3	55,6
1960	453,1	228,5	50,4	92,3	51,2	55,4
1965	551,7	287,2	52,0	98,6	58,7	59,5
1970	613,3	325,8	53,1	61,6	38,6	62,6
1946—1970	—	—	—	434,2	249,6	57,5

* Eesti NSV rahvamajandus 1976. aastal, lk. 175 andmeil.

mestel sõjajärgsetel aastatel, on noorte osatähtsus hiljem enam-vähem pidevalt vähenenud.

Meie tööliiskadri kujunemisest ja kasvust rääkides ei saa mööda minna osast, mida selles on etendanud naised. Juba 20-ndaist aastaist alates on neil olnud Eesti rahvastikus teatud ülekaal. Nii oli 1000 mehe kohta 1922. aastal 1125 ja 1934. aastal 1127 naist. Sõja tagajärjel suurenes naiste ülekaal tunduvalt — 1959. aastal oli 1000 mehe kohta 1279 naist, sealjuures 35—39-aastaste vanuserühmas 1539, 40—49-aastaste vanuserühmas 1440 ja 50—59-aastaste vanuserühmas 1526 naist.⁶⁸ Tuhandete sõjas hukkunud meeste kohad rahvamajanduses pidid täitma ja täitsidki naised, mis viis nende arvu ja osatähtsuse kiirele suurenemisele (vt. tab. 3). Aastail 1946—1970 langes naiste arvele üle poole (57,5%) Eesti NSV tööliste ja teenistujate arvu juurdekasvust. Kõige rohkem tuli naised rahvamajandusse tööle 4. viisaastakul ning 50-ndate aastate lõpul ja 60-ndate esimesel poolel.

Sõjaeelsel ajal oli ehitus Eestis põhiliselt meeste tegevusala. 30-ndate aastate teisel poolel moodustasid mehed kõigist ehitustööstest rõhuva enamiku (91—96%).⁶⁹ Esimesel nõukogude aastal vähenes naiste osatähtsus ehitustööstest hulgas veelgi, näiteks 1940. aasta oktoobris ulatus see ainult 0,8%-ni.⁷⁰

Nagu teistes rahvamajandusharudes, nii tuli naistel pärast sõda ka ehituses suur osa sõjas hukkunud meeste tööst enda õlgadele võtta. 1946. aasta alguseks moodustasid naised 12,2%, esimese sõjajärgse viisaastaku lõpuks aga enam kui kolmandiku (34,6%) vabariigi ehitus-montaažitöötajate kaadrist.⁷¹ Järgmistel aastatel ehituses rakendatud naiste arvu kasv aeglustus, mis tõi kaasa ka nende osatähtsuse märgatava vähenemise. 1950. aastate teisel poolel moodustasid naised ehitustöötajast keskmiselt

⁶⁸ K a u f m a n n, V. Rahvastiku taastootmise küsimusi. — Rmt.: Eesti NSV rahvamajanduse arendamise territoriaalseid probleeme. Tallinn, 1973, lk. 61; Eesti NSV rahvamajandus 1971. aastal, lk. 29 andmeil.

⁶⁹ Eesti Statistika. 1935. Tallinn, 1935, lk. 226, 227, 598, 599; Eesti Statistika. 1936. Tallinn, 1936, lk. 606, 607; Eesti Statistika. 1937. Tallinn, 1937, lk. 214, 215, 558, 559; Eesti Statistika. 1938. Tallinn, 1938, lk. 210, 211 andmeil.

⁷⁰ Juursoo, R. Ehituse organisatsioonist ja ehitustööstest Nõukogude Eestis 1940. aastal. — ENSV TA Toim. Ühisk., 1976, nr. 4, lk. 338.

⁷¹ ENSV ORKA, f. R-10, nim. 6, s. 17, l. 80; nim. 8, s. 55, l. 1.

Tabel 4

Naiste osatähtsus ENSV ehitus-montaažitöötajate kaadri kujunemise ja kasvu allikana *

	Vähem kui 1-aastase staažiga töötajaid	Nendest			
		mehi		naisi	
		arv	%	arv	%
1. III 1947	8304	5593	67,4	2711	32,6
5. V 1950	9519	5852	61,5	3667	38,5
5. V 1953	5992	4234	70,7	1758	29,3
1. IV 1957	8368	6749	80,7	1619	19,3
1. VI 1963	3783	2718	71,8	1065	28,2
1. VI 1967	8325	6362	76,4	1963	23,6

* ENSV ORKA, f. R-10, nim. 5, s. 291, l. 73; s. 811, l. 16; nim. 8, s. 14, l. 15, 18; s. 55, l. 1; s. 121, l. 11; s. 367, l. 13.

21,1%, 1960. aastail 23,1%. Töölise hulgas ulatus naiste osakaal nii 50-ndail kui ka 60-ndail aastail ligikaudu ühe viiendikuni.⁷²

Ettekujutuse naiste osast ehituskaadri kujunemise ja kasvu allikana aitavad saada andmed nende tööstaaži kohta, mis võimaldavad näidata naiste osa loendusele eelnenud aasta jooksul töölevõetute hulgas (vt. tab. 4).

Kõige arvukamalt tuli naisi ehitusse neljandal viisaastakul ja 50-ndate aastate algul; siis moodustasid nad kolmandiku või enamgi kõigest uutest ehitustöötajatest. 5. viisaastaku lõpul alanud osatähtsuse langusele järgnes selle uus tõus 60-ndate aastate esimesel poolel. 8. viisaastakul naiste osatähtsus ehituskaadri täienemise allikana vähenes uuesti, kuigi 1966—1967 töölevõetute hulgas oli neid arvuliselt märksa rohkem kui 60-ndate aastate esimesel poolel. Kuivõrd enamik ehituses rakendatud naistest kuulus tööliste hulka, iseloomustab eeltoodu üldjoontes ka naiste osa ehituse töölistikaadri formeerumises ja kasvus.

*

Eesti NSV ehituse töölistikaadri formeerumise ja kasvu põhilisteks allikateks kogu käsitletaval perioodil on niisiis olnud kohalik maaelanikkond ja teistest liiduvabariikidest sissesõitnud. Kohalik linnarahvastik, sealhulgas naised ja noored, etendas selles tähtsaimat osa vahetult Eesti NSV vabastamisele järgnenud aastail. Arvuliselt küll väikese, kuid kvalitatiivses suhtes tõhusa täienduse sai taasloodav töölistikaader fašistliku okupatsiooni kohapeal üleelanud, samuti pärast sõja lõppu Eestisse tagasipöördunud endiste ehitustöölise, samuti reevakueerunute ja demobiliseerunute hulgast tulnud uute tööliste näol. Ajutiseks allikaks oli ka töönduskooperatsioon, mille osa ehitustöölise arvu kasvus 50-ndate aastate lõpul oli siiski üsna väike, eriti tööstusega võrreldes. Seoses vabade tööjõuresursside peaaegu täieliku arendumisega vabariigis lisandus ülalnimetatud kolmele põhiallikale arenenud sotsialismi perioodil veel üks — ehituse bilansil olevate ettevõtete, organisatsioonide ja asutuste personal. Viimase osatähtsus ehituse töölistikaadri kasvus polnud aga 60-ndail aastail kuigi suur.

⁷² ENSV ORKA, f. R-10, nim. 8, s. 320, l. 5; s. 480, l. 13; s. 711, l. 8; f. R-1969, nim. 5, s. 11, l. 8; s. 330, l. 10, 202; s. 583, l. 6, 144; ENSV SKV VAKA, f. 1, nim. 5, s. 765, l. 5, 158.

P. ЮУРСОО

ИСТОЧНИКИ ФОРМИРОВАНИЯ И РОСТА КАДРОВ СТРОИТЕЛЬНЫХ РАБОЧИХ ЭСТОНСКОЙ ССР В 1944—1970 ГОДЫ

В статье дается анализ источников формирования и роста рабочих кадров строительства Эстонской ССР в 1944—1970 годы. В течение всего рассматриваемого периода основными, постоянными источниками являлись приезжие из других союзных республик, местное сельское и городское (неработающее) население. Первый и третий источники играли самую большую роль в годы, последовавшие за освобождением Эстонии от фашистской оккупации, второй — в период массовой коллективизации.

Помимо указанных трех основных, определенное значение имели и некоторые другие источники временного характера. Численно небольшое, но более качественное пополнение пришло в 1944—1946 годы из рядов эвакуированных и демобилизованных, а в конце 50-х годов — из членов строительно-ремонтных артелей.

В связи с повышением уровня занятости трудоспособного населения республики в 60-е годы источником пополнения рабочих кадров стал также персонал (нестроительных) организаций и предприятий, находившихся на балансе строительства, однако этот вклад оставался незначительным.

Анализ пришедшей в строительство новой рабочей силы по возрасту и полу показывает снижение удельного веса как молодежи, так и женщин по сравнению с имевшим место в годы первой послевоенной пятилетки.

*Институт истории
Академии наук Эстонской ССР*

Поступила в редакцию
25/1 1980

R. JUURSOO

CADRES OF CONSTRUCTION WORKERS IN THE ESTONIAN SSR IN 1944—1970, SOURCES OF THEIR FORMATION AND GROWTH

The present study, based mainly on archives materials and statistical data, aims at elucidating the sources of the formation and growth of construction workers' cadres in the Estonian SSR in 1944—1970 as well as the principal tendencies of changes in their composition. The author concludes that during the entire period under observation, one of the main sources of the growth of the construction workers' cadres was the influx of workers from other Soviet republics. Another permanent source was the local rural population whose share was particularly considerable during the collectivization period and in the ensuing years. The share of the local urban population as well as that of women and young people was biggest in the very first post-war years.

Apart from the three continuously existing sources, there were also some others, of a more temporary nature. The young cadres of construction workers got a supplement, small in numbers but significant in the qualitative aspect, from among the people who had been re-evacuated after the war or demobilized from the ranks of the Soviet Army as well as from among the former construction workers who had survived the fascist occupation of Estonia. The principal supplement of qualified labour force was yielded by the former construction and house-repairs artels that were liquidated at the end of the 1950s.

In connection with the almost complete exhaustion of free labour resources in Estonia, the three above-mentioned main sources were complemented, in the 1960s, by another permanently existing source — the personnel of the establishments and organizations not engaged in construction activities but entered in the balance of construction. In recent years, however, those workers have not been enacting any notable part in the growth of the construction workers' cadres.

*Academy of Sciences of the Estonian SSR,
Institute of History*

Received
Jan. 25, 1980